

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА,
БІЗНЕСУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

ПОЛІЩУК ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної (магістерської) роботи

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ВИРОБНИЦТВА І РЕАЛІЗАЦІЇ НАСІННЯ ОЗИМОГО РІПАКУ**

спеціальність 073 «Менеджмент»

(освітньо-професійна програма «Менеджмент і адміністрування»)

**Науковий керівник: к.е.н., доцент
Артеменко Олександра Олексіївна**

Харків – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зважаючи на стрімкість зростання цін і обмеженість запасів мінеральних енергоресурсів, а також прагнення людства до зменшення шкідливого впливу ведення господарської діяльності на навколишнє середовище, використання різних відновлювальних джерел енергії є достатньо перспективним напрямом. Одним із таких джерел енергії є ріпакова олія, яка переважно використовується для виробництва біодизелю. Отже, зі зростанням цін на продовольчу олію та енергоносії, ріпак зайняв провідне місце серед сільськогосподарських культур. Окрім того, його вирощування сприяє поліпшенню структури попередників у сівозмінах, насичених зерновими, послаблює руйнівну дію надмірного розширення посівних площ соняшнику, проміжні посіви культури забезпечують тваринництво зеленими кормами рано навесні та пізно восени, а ріпаківий шрот є цінним джерелом кормового протеїну.

Значний попит на ріпакове насіння на світовому ринку формує сучасну цінову політику, яка сприяє збільшенню обсягів виробництва продукції. Існують реальні перспективи зростання реалізації ріпаку на внутрішньому ринку за умови розвитку відповідних переробних потужностей.

Завдяки тому, що ріпак може ефективно використовуватися для виготовлення біопалива на початку XXI ст. ця культура почала завойовувати все нові і нові площі. Але за потенційної врожайності культури понад 50 ц з 1 га на сьогодні вона складає 25-30 ц з 1 га. Тож постає питання про вивчення факторів, що впливають на цей показник.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми підвищення економічної ефективності виробництва, у тому числі і вирощування ріпаку, зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: В.Г. Андрійчук, П.І. Вишневський, В.П. Галушко, Ю.Е. Губені, Е. Оглоблін, А.В. Паштецький, А.А. Побережна, В.В. Прядко, А.В. Соломін, І.І. Червен, О.Г. Шайко та ін. Їхні дослідження охоплюють низку питань, пов'язаних зі зростанням результативності виробничої діяльності. Разом з тим деякі наукові проблеми, що стосуються підвищення економічної ефективності вирощування ріпаку в умовах конкретного аграрного підприємства в економічній літературі висвітлено недостатньо.

Отже, беручи до уваги вищенаведене виникає обґрунтована необхідність аналізу сучасного стану та пошуку шляхів підвищення економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку, а також визначення перспективи розвитку ріпаківництва в умовах конкретного сільськогосподарського підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування наукових рекомендацій і розробка практичних заходів підвищення економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку. Для досягнення мети в роботі було поставлено такі завдання:

- провести ретроспективне дослідження розвитку ріпаківництва;

- дослідити сутність економічної ефективності виробництва та чинників, що впливають на неї;

- визначити місце ріпаку в економіці сільськогосподарського підприємства, яке було обрано об'єктом дослідження;

- проаналізувати основні показники економічної ефективності виробництва ріпаку в

сілськогосподарському підприємстві та визначити фактори, що обумовлюють їх зростання;

- розробити та обґрунтувати заходи підвищення економічної ефективності виробництва ріпаку в підприємстві;

- обґрунтувати заходи щодо вдосконалення організаційно-економічних взаємовідносин з виробництва та реалізації насіння;

- розробити прогноз обсягів виробництва ріпаку в підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес формування та підвищення економічної ефективності виробництва ріпаку в сучасних ринкових умовах.

Предметом дослідження є теоретично-методичні положення та організаційно-економічні заходи, пов'язані з виробництвом насіння ріпаку.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою кваліфікаційної (магістерської) роботи є базові положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених з проблем підвищення економічної ефективності виробництва, провідних економістів щодо підвищення економічної ефективності вирощування ріпаку, річні звіти підприємства, законодавчі та нормативно-правові акти країни.

У процесі дослідження було використано низку методів, серед яких: діалектичний та абстрактно-логічний (при узагальненні теоретичних і методичних засад розвитку ріпаківництва); монографічний (при висвітленні поглядів учених на досліджувані в роботі проблеми, вивченні ретроспективи розвитку ріпаківництва в аграрному секторі, вітчизняного і зарубіжного досвіду); кореляційно-регресійний (для встановлення впливу найсуттєвіших факторів на тенденцію зміни урожайності

ріпаку); розрахунково-конструктивний (у процесі розробки технологічних карт вирощування ріпаку для умов конкретного аграрного підприємства; порівняння (при зіставленні показників економічної ефективності виробництва і реалізації ріпаку у динаміці); графічний (при вивченні динаміки і структурних змін урожайності культури, відображенні результатів кореляційно-регресійного аналізу) тощо.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів дослідження полягають у розробці проекту проведення технологічного циклу робіт з вирощування та реалізації ріпаку в підприємстві; рекомендації щодо проведення прогнозування обсягів виробництва ріпаку.

Розроблені пропозиції щодо збільшення валового виробництва ріпаку та покращення його якості, сприяння подальшому підвищенню культури землеробства, впровадження комплексу організаційно-технологічних і фінансових заходів, спрямованих на стабілізацію ситуації при вирощуванні ріпаку в підприємстві розглянуті керівництвом підприємства та прийняті до впровадження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційної (магістерської) роботи доповідались на: VIII Міжнародній науковій студентській конференції «Ринкова економіка: сьогодні і завтра» (Білоруський державний аграрний технічний університет, 28 лютого – 1 березня 2019 р., м. Мінськ); XII Міжнародній науковій конференції здобувачів вищої освіти «Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді» (Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 15 березня 2019 року, м. Харків); 11-й молодіжній науковій конференції «Європейський та національний контекст досліджень» (Полоцький державний університет, 22-23 травня 2019 р.,

м. Новополюцьк, Білорусь).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної (магістерської) роботи викладено в 3 наукових працях.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

У першому розділі «Науково-теоретичні аспекти економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку» розглянуто: значення ріпаку у виробничо-господарській діяльності, сутність економічної ефективності та її особливості у виробництві насіння олійних культур, методичні основи оцінки економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку.

У другому розділі «Сучасний рівень ефективності виробництва насіння ріпаку в підприємстві» представлено: аналіз економічної ефективності виробництва насіння озимого ріпаку в підприємстві та внутрішньогосподарські резерви збільшення виробництва насіння озимого ріпаку.

У третьому розділі «Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку» наведено: організаційно-економічні засади підвищення економічної ефективності виробництва насіння озимого ріпаку, особливості ресурсозберігаючої технології вирощування озимого ріпаку, планування та організаційно-економічні заходи забезпечення ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку.

ВИСНОВКИ

1. Ріпаківництво – важливий напрям розвитку галузі рослинництва. Ріпак – цінна олійна культура, насіння та продукти якої є сировиною для потреб переробних підприємств олієжирового підкомплексу

агропромислового виробництва, харчової і хімічної промисловості тощо. Завдяки зростаючому попиту з боку ЄС наша країна перетворилася на одного із провідних світових виробників та експортерів ріпаку. Україна посідає третє місце у Європі за площею посіву культури. На сьогодні основними чинниками, що стримують розвиток ринку ріпаку в Україні, є запровадження ЄС вимог сталості та мінливість природно-кліматичних умов в останні роки.

2. Ріпак – універсальна агроекологічна культура, яка сприятливо впливає на ґрунт, є прекрасним попередником для озимих зернових. Серед рослинних олій ріпакова олія має найменше насичених жирних кислот, містить найбільше ліноленової кислоти, що відіграє важливу роль у кисневому обміні нервових клітин. Ріпаковий шрот збалансований за амінокислотним складом білка і містить найбільше мінеральних речовин. Це обумовлює перспективність виробництва та високу ліквідність ріпаку на світовому ринку, що вимагає залучення інвестицій для подальшого розвитку галузей виробництва та переробки ріпаку в Україні.

3. Ефективний розвиток виробництва олійних культур стратегічно важливий не лише для підтримання продовольчої безпеки, але і енергетичної та екологічної складових національної безпеки України. Економічна ефективність виробництва продукції олійних культур є результатом сукупного впливу технологічної ефективності та дії ринкового механізму. Основними показниками економічної ефективності виробництва олійних культур слід вважати собівартість, трудомісткість одиниці продукції, олійність, прибуток на 1 га ріллі та на 1 ц продукції, рентабельність продаж, рівень рентабельності. Поряд із загальноприйнятими показниками доцільно використовувати інтегральний індекс сукупної ефективності, який, на відміну від пропонованих раніше

показників, визначатиметься відношенням добутків індексів урожайності, ціни реалізації, собівартості та трудомісткості.

4. Під час вивчення теоретичних положень кваліфікаційної (магістерської) роботи нами було розмежовано визначення сутності поняття економічної ефективності виробництва від критерію її оцінки. Тож «економічна ефективність виробництва» розглядається нами як така економічна категорія, що відображає результативність процесу виробництва у процесі створення матеріального блага (економічного ефекту) за умови економії сукупності живої і уречевленої праці у разі досягнення найповнішого задоволення суспільних потреб. Критерієм, за допомогою якого здійснюють оцінку економічної ефективності виробництва, є умова, що на одиницю зростання кількості приросту чистого продукту з кожної одиниці земельної площі витрачаються найменші затрати сукупної праці.

5. Ефективність збутової діяльності підприємства, перш за все, пов'язана з організацією системи реалізації – множини взаємопов'язаних елементів маркетингової системи, чіткий механізм їх взаємодії, а також сукупність заходів, пов'язаних з реалізацією продукції. Загалом у вітчизняній практиці не існує окремих принципових показників для визначення економічної ефективності виробництва та реалізації ріпаку. Така оцінка проводиться комплексно. Для організації ефективної збутової діяльності необхідно використовувати інтенсивну (багатоканальну) систему збуту продукції, при залученні нетрадиційних каналів реалізації: ярмарки, виставки, організація оптових ринків за участю товаровиробників, продаж через електронні мережі тощо.

6. Урожайність озимого ріпаку в підприємстві, що досліджувалось має тенденцію до зростання з кожним

роком збільшується на 0,82 ц/га, а рентабельність насіння озимого ріпаку в підприємстві є досить низькою. Отже, проблема підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва взагалі та насіння озимого ріпаку зокрема, в підприємстві, що досліджувалось може успішно вирішуватися лише при оновленні парку машин, виділення грошей на сортооновлення насіння, своєчасному кредитуванні для поповнення оборотних коштів: купівлі палива, засобів хімізації та добрив.

7. В аграрних підприємствах економічна ефективність – це отримання якомога більшої кількості продукції з кожного гектара землі при найменших затратах живої й уречевленої праці. Найбільш важливішим чинником, що характеризує обсяг аграрного виробництва, є валова продукція підприємства, на основі якої оцінюють продуктивність праці, розраховують валовий та чистий дохід і рентабельність виробництва.

Для підвищення ефективності виробництва насіння озимого ріпаку в підприємстві, що досліджувалось, розроблено ресурсозберігаючу технологічну карту його вирощування.

Запропонована технологія вирощування озимого ріпаку передбачає зростання його собівартості на 122,6 грн./ц, але за рахунок покращення якості насіння можна збільшити ціну його реалізації на 642,4 грн./ц, що дасть можливість збільшити прибуток на 519,8 грн./ц та рентабельність на 71,7 %. При цьому вартість додатково отриманої продукції з 1 га складе 10087,0 грн.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

1. Polishchuk D. Development of innovative activity in agricultural holding of Ukraine / D. Polishchuk, O. Dudnuk //

Рыночная экономика: сегодня и завтра: тезисы VIII Международной научной студенческой конференции (Минск, 28 февраля – 1 марта 2019 года) / редкол.: Г.И. Гануш [и др.]. – Минск: БГАТУ, 2019. – С. 121-123.

2. Polishchuk D. Peculiarities of innovations in the agricultural sector of economy of Ukraine / D. Polishchuk, O. Dudnuk // Materials 11th round of the International Junior Researchers' Conference "European and National Dimension in Research". - Polotsk State University, 2019. – P. 138-142.

3. Поліщук Д.О. Інновації як фактор прискорення науково-технічного прогресу аграрних підприємств / Д.О. Поліщук, О.Р. Дудник // Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді: матеріали XII Міжнародної наукової конференції здобувачів вищої освіти (Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 15 березня 2019 року, м. Харків). – ХНАДУ, 2019. – С. 44-46.

АНОТАЦІЯ

Поліщук Д.О. Ефективність та перспективи розвитку виробництва і реалізації насіння озимого ріпаку

В кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено науково-теоретичні аспекти економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку, вивчено значення ріпаку у виробничо-господарській діяльності аграрних підприємств, з'ясовано сутність економічної ефективності та її особливості у виробництві насіння олійних культур, опрацьовано методичні основи оцінки економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку.

Проаналізовано сучасний рівень ефективності виробництва насіння ріпаку в підприємстві, проведено оцінку економічної ефективності виробництва насіння озимого ріпаку в підприємстві та розраховано

внутрішньогосподарські резерви збільшення виробництва насіння озимого ріпаку.

Опрацьовано шляхи підвищення економічної ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку, досліджено організаційно-економічні засади підвищення економічної ефективності виробництва насіння озимого ріпаку, розроблено ресурсозберігаючу технологію вирощування озимого ріпаку та запропоновано організаційно-економічні заходи забезпечення ефективності виробництва і реалізації насіння ріпаку.

Ключові слова: олійні культури, озимий ріпак, ефективність виробництва, перспективи розвитку, прибутковість, технологія вирощування.

ANNOTATION

Polishchuk D. Efficiency and prospects of winter rapeseed production and sales development

In the qualification (master's) work the scientific-theoretical aspects of economic efficiency of production and sale of rapeseed were investigated, the importance of rapeseed in agricultural production and economic activities was investigated, the essence of economic efficiency and its peculiarities in oilseeds production were elaborated, and methodological bases were worked out efficiency of production and sale of rapeseed.

The modern level of efficiency of production of rapeseed in the enterprise is analyzed, the economic efficiency of production of winter rapeseed in the enterprise is evaluated and the intra-economic reserves of increase of production of winter rapeseed are calculated.

Ways of increasing economic efficiency of production and sale of rapeseed have been worked out, organizational and economic principles of increasing economic efficiency of winter rapeseed production have been investigated, resource-

saving technology of winter rapeseed cultivation has been developed, and organizational and economic measures for ensuring the efficiency of rapeseed production and marketing have been proposed.

Keywords: oilseeds, winter rapeseed, production efficiency, development prospects, profitability, growing technology.